

Білоус Юлія Олександрівна
студентка юридичного факультету ДДУВС

Науковий керівник – завідувач кафедри
кримінально-правових дисциплін,
к.ю.н., доц. **Орел Ю.В.**

ШТРАФ ТА ЙОГО ЗАМІНА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

В сучасних умовах однією з тенденцій кримінально-правової політики є звуження сфери дії застосування покарань, пов'язаних з обмеженням або позбавленням волі, за рахунок широкого застосування альтернативних покарань, таких як, штраф, громадські роботи, виправні роботи, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. У зв'язку з цим вищезазначене свідчить про актуальність дослідження штрафу як одного з видів покарання в кримінальному праві України [1, с. 5].

Перш за все, доцільно звернути увагу на визначення штрафу, наведеного у ст. 53 Кримінального кодексу України (далі – КК України), під яким розуміють грошове стягнення, що накладається судом у випадках і розмірі, встановлених в Особливій частині КК України, з урахуванням положень частини другої цієї статті [2].

Водночас, крім законодавчо визначеного, у науковій літературі є доктринальне визначення штрафу як заходу примусу, що застосовують від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні її права власності на певну суму грошових коштів [1, с. 5].

Штраф як вид покарання призначають: а) як основне – лише у випадках, коли його спеціально передбачено в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України, а також у порядку призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК України) і в порядку заміни виправних робіт особам, які стали непрацездатними після постановлення вироку суду (ч. 3 ст. 57 КК України). Особливістю штрафу як основного покарання є те, що, у разі призначення його за сукупністю злочинів і сукупністю вироків, він складанню з іншими видами покарань не підлягає й виконується самостійно (ч. 3 ст. 72 КК України); б) як додаткове – лише у випадках, коли його спеціально передбачено в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України, а також у разі звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 і 77 КК України); в) як основне чи додаткове – у випадках і межах, установлених санкціями статей Особливої частини КК України [3, с. 452].

На сьогодні чинним законодавством України, передбачена можливість заміни штрафу іншими видами покарань. Так у ч. 5 ст. 53 КК України перед-

бачено, що у разі несплати штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та відсутності підстав для розстрочки його виплати суд замінює несплачену суму штрафу покаранням у виді громадських робіт із розрахунку одна година громадських робіт за один установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян або виправними роботами із розрахунку один місяць виправних робіт за двадцять установлених законодавством неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, але на строк не більше двох років.

У разі несплати штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, призначеного як основне покарання, та відсутності підстав для розстрочки його виплати суд замінює несплачену суму штрафу покаранням у виді позбавлення волі із розрахунку один день позбавлення волі за вісім неоподатковуваних мінімумів доходів громадян у таких межах:

- 1) від одного до п'яти років позбавлення волі – у випадку призначення штрафу за вчинення злочину середньої тяжкості;
- 2) від п'яти до десяти років позбавлення волі – у випадку призначення штрафу за вчинення тяжкого злочину;
- 3) від десяти до дванадцяти років позбавлення волі – у випадку призначення штрафу за вчинення особливо тяжкого злочину.

Якщо під час розрахунку строку позбавлення волі цей строк становить більше встановлених цією частиною статті меж, суд замінює покарання у виді штрафу покаранням у виді позбавлення волі на максимальний строк, передбачений для злочину відповідної тяжкості цією частиною статті.

Якщо засуджений ухиляється від сплати штрафу, він притягується до кримінальної відповідальності відповідно до ст. 389 КК України, за якою, передбачає покарання у виді виправних робіт на строк до двох років або обмеженням волі на той самий строк.

Слід зазначити, що таке майнове покарання, як штраф, є досить ефективним засобом впливу на осіб, які вчинили певні злочини насамперед у сфері господарської діяльності. Але належна його ефективність можлива лише за умови розумного і домірного застосування обмежень майнових прав осіб, коли, з одного боку, ці обмеження є відчутними для засудженого і здатні здійснити попереджувальний вплив на його поведінку та поведінку інших осіб, з другого, – не ставлять винну особу в ситуацію неможливості з об'єктивних причин виконати призначене йому покарання [5, с. 25].

Цілком очевидним є те, що суспільна небезпечність такого діяння, як ухилення від сплати штрафу, є вищою, ніж діяння у вигляді несплати штрафу та відсутності підстав для розстрочки його виплати, але цей висновок є суттєвим лише у випадку передбачення в кримінальному законі одночасно наслідків за вказані діяння. Так, науковці справедливо зауважують, що неможливість сплати штрафу, яка, на відміну від ухилення від його сплати, має об'єктивний характер і пов'язана з відсутністю у засудженого фінансової

можливості відбутися покарання, отримала більш суворі правові наслідки, аніж ухилення від відбування відповідного виду покарання, пов'язане із суб'єктивним усвідомленням засудженим можливості сплатити штраф [6, с. 173].

Таким чином, введення в практику кримінального права такого виду покарання як штраф є позитивним в сучасних умовах кримінально-правової політики, яка направлена на гуманізацію кримінального процесуального законодавства та наближення до світових стандартів. Штраф як альтернатива покарань, пов'язаних з обмеженням або позбавленням волі, є проявом гуманності з боку держави по відношенню до осіб, що підозрюються (обвинувачуються) у скоєнні злочину.

Однак механізм реалізації такого виду покарання як штраф є ще недостатньо дослідженим та потребує подальшої розробки з метою підвищення ефективності його застосування.

1. Попрас В. О. Штраф як вид покарання за кримінальним правом України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / В. О. Попрас. – Харків, 2008. – 20 с.

2. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.

3. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. – К. : Укр. енцикл., 2004. – Т. 6 : Т–Я. – 768 с.

4. Чернозуб Л. В. Кримінальна відповідальність за ухилення від відбування покарання, не пов'язаного з позбавленням волі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Л. В. Чернозуб. – Харків, 2015. – 20 с.

5. Аналіз застосування судами такого виду кримінального покарання, як штраф // Вісник Верховного Суду України. – 2015. – № 5. – С. 24–40.

6. Данилевська Ю.О. Вплив реформування інституту виконання судових рішень на кримінальне законодавство / Ю. О. Данилевська // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 2. – С. 171–173.

Васильєв Андрій Олександрович
аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ВІДКРИТТЯ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ІНШОЮ СТОРОНОЮ

Зміни у змісті кримінальної процесуальної діяльності, які відбулися із прийняттям у 2012 році нового КПК України, суттєво вплинули на визначення статусу, змісту та характеру дій суб'єктів кримінального процесу. Істотно нові та проникнуті гуманістичним змістом засади кримінального провадження